

RAZVOJ ZAVAROVANIH OBMOČIJ V SLOVENIJI

REGIONALNI RAZVOJ 3
RAZVOJ ZAVAROVANIH OBMOČIJ V SLOVENIJI

REGIONALNI RAZVOJ 3
**RAZVOJ ZAVAROVANIH
OBMOČIJ V SLOVENIJI**

Uredili:

**Janez Nared
Drago Perko
Nika Razpotnik Visković**

Ljubljana 2011

REGIONALNI RAZVOJ 3

RAZVOJ ZAVAROVANIH OBMOČIJ V SLOVENIJI

© 2011, Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU

Uredniki: Janez Nared, Drago Perko, Nika Razpotnik Visković

Uredniški odbor: David Bole, Igor Gabrenja, Katarina Groznik Zeiler, Andrej Horvat, Marko Hren,
Luka Juvančič, Marija Markeš, Janez Nared, Drago Perko, Marjan Ravbar, Aleš Smrekar,
Igor Strmšnik, Alma Zavodnik Lamovšek

Recenzenti: David Bole, Igor Gabrenja, Katarina Groznik Zeiler, Andrej Horvat, Marko Hren,
Luka Juvančič, Marija Markeš, Janez Nared, Drago Perko, Marjan Ravbar, Aleš Smrekar,
Alma Zavodnik Lamovšek

Izdajatelj: Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU

Za izdajatelja: Drago Perko

Oblikovanje naslovnice: Milojka Žalik Huzjan

Založnik: Založba ZRC

Za založnika: Oto Luthar

Glavni urednik: Aleš Pogačnik

Računalniški prelom: SYNCOMP d. o. o., Ljubljana

Tisk: Collegium Graphicum d. o. o.

Naklada: 400 izvodov

REPUBLIKA SLOVENIJA
**SLUŽBA VLADE RS ZA LOKALNO SAMOUPRAVO
IN REGIONALNO POLITIKO**

SLOVENSKI
REGIONALNO
RAZVOJNI
SKLAD

Izdajo monografije sta sofinancirala Služba Vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravo in regionalno politiko ter Slovenski regionalno razvojni sklad.

CIP – Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

911:502.17(497.4)(082)

719(497.4)(082)

502.17(497.4)(082)

RAZVOJ zavarovanih območij v Sloveniji / uredili Janez Nared,
Drago Perko, Nika Razpotnik Visković. – Ljubljana : Založba ZRC,
2011. – (Regionalni razvoj, ISSN 1855-5780 ; 3)

ISBN 978-961-254-321-1

1. Nared, Janez

257942016

VSEBINA

<i>Bojan Suvorov</i> Predgovor	9
<i>Janez Nared</i> Uvodnik	10
<i>Matjaž Hribar, Mateja Šmid Hribar, Bojan Erhartič</i> Premislek o razvoju in zavarovanih območjih	11
<i>Katarina Groznik Zeiler</i> Razvojna vloga zavarovanih območij v Sloveniji	23
<i>Andrej Sovinc, Živa Fišer Pečnikar, Anton Gosar</i> Govorimo isti jezik? Primerjava mednarodnih in slovenskih meril kategorizacije zavarovanih območij	33
<i>Mateja Breg Valjavec, Katarina Polajnar Horvat</i> Upravljanje zavarovanih in/ali vodozbirnih območij obmorskih mokrišč Sečoveljske soline, Strunjanske soline in Škocjanski zatok	41
<i>Gregor Balažič, Igor Jurinčič, Ljudmila Sinkovič</i> Naravni rezervat Škocjanski zatok kot del integralnega turističnega proizvoda	53
<i>Valentina Brečko Grubar, Gregor Kovačič</i> Odnos prebivalcev Mestne občine Koper do Škocjanskega zatoka	63
<i>Jasna Fakin Bajec</i> Prakse varovanja kraške krajine: prizadevanja za zavarovano območje Krasa med političnimi akterji, stroko in lokalnim prebivalstvom	71
<i>Ljubo Lah</i> Zavarovanje Krasa	79
<i>Maja Simoneti, Petra Vertelj Nared</i> Varstvo kot razvojna priložnost ob upoštevanju kompleksnosti	91
<i>Aleš Smrekar, Bojan Erhartič, Mateja Šmid Hribar</i> Pomen zavarovanih območij v mestnih središčih na primeru Krajinskega parka Tivoli, Rožnik in Šišenski hrib	101
<i>Blaž Komac, Matija Zorn</i> Vloga zavarovanih območij pri blažitvi naravnih nesreč	113
<i>Matej Ogrin</i> Je trajnosten razvoj zavarovanih območij mogoč brez trajnostne mobilnosti?	127

<i>Irena Mrak</i>	
Načrtovanje sonaravnega razvoja pustolovske rekreacije v zavarovanih območjih Slovenije – primer pohodništva	139
<i>Miha Bratec, Mojca Stubelj Ars</i>	
Konceptualni konkurenčni model za razvoj ekoturizma v slovenskem zavarovanem visokogorju	147
<i>Jurij Gulič, Štefan Posilovič, Gregor Danev, Mihaela Solar</i>	
Sklad za ohranjanje narave Pohorje	157
<i>Romina Rodela</i>	
Lokalne akcijske skupine in območja Nature 2000	165
<i>Vesna Miličič, Andrej Udovč</i>	
Prostorska analiza spremembe rabe tal na območju Krajinskega parka Ljubljansko barje od vpeljave kmetijsko-okoljskega programa (KOP) v letu 2007	171
<i>Romina Rodela, Gregor Torkar</i>	
Percepcija razvojnih možnosti lokalnega prebivalstva v Krajinskem parku Goričko	187
<i>Marta Svetina Veder, Jerneja Kemperle, Milan Medved, Drago Potočnik</i>	
Trajnostno razvojni potencial Krajinskega parka Golte	193

PRAKSE VAROVANJA KRAŠKE KRAJINE: PRIZADEVANJA ZA ZAVAROVANO OBMOČJE KRASA MED POLITIČNIMI AKTERJI, STROKO IN LOKALNIM PREBIVALSTVOM

dr. Jasna Fakin Bajec

Sekcija za interdisciplinarno raziskovanje, Raziskovalna postaja Nova Gorica, Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti

Delpinova ulica 12, 5000 Nova Gorica

jasna.fakin@zrc-sazu.si

UDK: 712.2(497.472-751.3)

IZVLEČEK

Prakse varovanja kraške krajine: prizadevanja za zavarovano območje Krasa med političnimi akterji, stroko in lokalnim prebivalstvom

Kraška krajina je opredeljena kot razvojno ranljivo območje z bogatimi naravnimi in kulturnimi posebnostmi. Do nedavnega se tako domače prebivalstvo kot občinske oblasti niso zavedali svetovnega pomena kraških značilnosti. Leta 1994 pa so z čezmejnimi projektom Timav: Kraški regijski park vendarle stekla pogajanja o ustanovitvi zavarovanega območja. Leta 2000 je bil podpisan sporazum o ustanovitvi Kraškega regijskega parka med župani Krasa in Ministrstvom za okolje in prostor, vendar kljub ogroženosti naravne in kulturne krajine do razglasitve še ni prišlo. Namen prispevka je predstaviti prakse političnih oblasti in strokovne javnosti pri prizadevanju za varovanje Krasa, ter možne načine, kako Kraševce privabiti h konstruktivnemu pogovoru o nujnosti varovanja njihovega bivalnega okolja.

KLJUČNE BESEDE

Timav: Kraški regijski park, Pilotni projekt Kras, etnografska metodologija, varovanje kraške krajine

ABSTRACT

The practice of the Karst region's protection: the efforts for the protected area of Karst region between political actors, experts and local inhabitants

The Karst region is identified as development tender region with reach natural and cultural particularities. Recently the local people and municipalities were not aware of the meaning of world karst's characteristics. With the cross-border project Timav: Kraški regijski park in the year of 1994 the negotiation about establishment of protected area finally started. The agreement between the majors of Karst municipalities and Ministry of environment and spatial planning was also subscribed in the year 2000, but in spite of threatened natural and cultural environment, the announcement has not yet happened. The purpose of article is to present the practices of political authority and scientists in ambitions to protect Karst region, and possible methods, how to invite the Karst people in constructive discussion about necessity of their building place's protection.

KEY WORDS

Timav: Kraški regijski park, Pilot project Karst, ethnographic methodology, protection of the Karst region

1 Uvod

Kraška krajina je opredeljena kot posebno ranljivo območje z bogatimi naravnimi in kulturnimi posebnostmi. Prepustnost in prevotljenost kraških apnenčastih tal lahko pomeni veliko nevarnost onesnaževanja podzemnega sveta, kar ima dolgoročno posledice pri onesnaževanju pitne vode in vodnih virov, iz katerih se oskrbuje skoraj polovico prebivalcev Slovenije (Petrič in sodelavci 2008, 57). Gospodarski in drugi novodobni posegi (urbanizacija podeželskega prostora, rast prebivalstva, novogradnje ob strnjenih kraških vaseh, neprimerne gospodarske dejavnosti) lahko povzročijo porušenje ravnovesja kraškega okolja, uničenje geoloških zanimivosti, biotske raznovrstnosti in različnih geomorfni oblik, kar dolgoročno pomeni uničenje razpoznavne identitete Krasa. Zato sodobni kraški razvoj rabi ustrezno ravnovesje med zahtevami, ki jih prinašajo demografska rast, tehnično-informacijski napredek in težnja po višjem življenjskem standardu, ter možnostmi, da se ohrani biološko zdravo in estetsko spremenljivo okolje.

Prizadevanja za zaščito kraške krajine potekajo že od leta 1994, ko je s pomočjo evropskih finančnih spodbud (program PHARE CBC) stekel čezmejni projekt Timav: Kraški regijski park. Leta 2000 je bil med župani občin s Krasa, Ministrstvom za okolje in prostor in predsednikom Medresorskega odbora za Kras podpisan sporazum o sodelovanju pri ustanovitvi Kraškega regijskega parka, vendar kljub ogroženosti narave in kulturne krajine do razglasitve še ni prišlo. Namen prispevka je podati kratek pregled aktivnosti državnih in lokalnih oblasti ter strokovnjakov pri prizadevanju za varovanje Krasa, težišče razmišljanja pa bo osredotočeno na predstavitev praks, kako lokalno prebivalstvo, ki predstavlja glavnega deležnika pri udejanjanju zaščite kraškega prostora, pritegniti h konstruktivnemu diskurzu o varovanju in trajnostnem razvoju kraške krajine.

2 Timav: Kraški regijski park – neuresničeni projekt

Osnovna namenja čezmejnega projekta Timav: Kraški regijski park sta bila varovanje kakovosti podtalne vode in ohranitev edinstvenih naravnih vrednot na območju Krasa, ki so izrednega pomena za vso Evropo (Pur 1996, 32). Projekt se je najprej nanašal na revitalizacijo in oživitev reke Reke, z ustanovitvijo Regijskega parka Škocjanske jame (leta 1996) pa so se začele tudi priprave za načrt o ustanovitvi in upravljanju Kraškega regijskega parka (v nadaljevanju KRP), katerega prvovrstni cilj je bil uskladiti naravovarstvene in razvojne želje na Krasu. Kasneje se je njegova vsebina razširila in vključila še varstvo kulturne dediščine ter razvoj okolju prijaznih dejavnosti, ki bi lahko predstavljale nove razvojne možnosti in zagotavljale lokalnim skupnostim na obeh straneh slovensko-italijanske meje dodaten vir sredstev za preživljanje. V okviru projekta, ki se je uradno zaključil leta 1998, je Osnutek načrta upravljanja Kraškega regijskega parka pripravilo podjetje OIKOS, d. o. o., ki je takrat delovalo že v Notranjskem parku in Posočju. Kot beremo v predstavitvi načrta upravljanja KRP v reviji Kras, so bili splošni cilji parka naslednji: razvoj območja, oblikovanje partnerstva, izboljšanje kakovosti bivanja in vzpostavitev prepoznavnosti obravnavanega prostora (Harmel in Kobal 1997, 14 in 15). Med poglobitve dejavnosti pa so si zadali pritegniti lokalno prebivalstvo, strokovno in politično javnost, nevladne organizacije in druge. Po smernicah naj bi bil KRP zavarovano območje nižjega pomena, kot ga imajo narodni parki, cilj pa bi bil zavarovanje prvobitne narave in krajine na območju občin Divača, Hrpelje-Kozina, Sežana, Komen in del občin Miren-Kostanjevica in Koper. Pristojna za njegovo ustanovitev in upravljanje naj bi bila država. Kot je še v zaključku predstavitve »*začetkov velikega in pomembnega projekta*« zapisal Počkar, naj KRP ne bi pomenil novih omejitev za ljudi, ki bivajo na njegovem območju, ampak razvoj nekaterih obetavnih dejavnosti in novo kakovost (Počkar 1996, 17).

Z zavedanjem, da brez ozaveščanja in izobraževanja lokalnega prebivalstva o pomenu pozitivnega odnosa do naravnih in kulturnih posebnosti park ne bo zaživel, je v okviru projekta steklo več malih aplikativnih projektov, vodenih s strani kraških občin in državnih zavodov s Krasa, ter večji medobčinski projekt, ki je veliko postoril za turistično prepoznavnost in ozaveščanje o možnih turističnih aktivnostih

Slika 1: Informativna tabla kolesarskih poti po Krasu iz vasi Temnica. Tabla je bila postavljena v času projekta Kolesarske mreže po Krasu (Fakin Bajec 2011).

v kraškem zavarovanem območju. Žal je po desetletju propadel, saj ni bilo dogovorjeno, kako se bodo zasnovane aktivnosti ohranjale. Gre za projekt vzpostavitve Kolesarske mreže na Krasu (Uršič 1998, 11), ki ga velja nekoliko podrobneje predstaviti, saj ga lahko označimo za prvo turistično kulturno aktivnost v prizadevanjih za vzpostavitev zaščitene območja, vendar žal z napačnim pristopom, ker pri osnovanju dejavnosti ni bilo dovolj sodelovanja z domačim prebivalstvom. V okviru projekta je bilo urejenih 370 kilometrov kolesarskih poti, ki so jih speljali in označili po malo prometnih lokalnih in gozdnih cestah, kolovozih in poljskih poteh po celotnem ozemlju slovenskega Krasa. Obenem so tudi popisali in ponekod označili zgodovinske in naravne znamenitosti (kot na primer Debelo grižo v Volčjem Gradu), kjer so tudi uredili manjša počivališča (Prosen 1998, 7). Izdali so tudi turistično karto v štirih jezikih z naslovom *S kolesom po Kraškem parku* (Maher 1998), po večjih vaseh so postavili informativne table (glej sliko 1), glavni namen projekta pa je bil z urejenimi kolesarskimi potmi kolesarje rekreativce preusmeriti na ceste, kjer bi poleg rekreiranja spoznali naravne in kulturne posebnosti Krasa. Čeprav so zastavljeno kolesarsko mrežo pred oblikovanjem končne različice predstavili v vseh občinah, kjer so pričakovali stališča in pripombe domačinov (Uršič 1998, 11), so se poti čez leta zarasle. Prav tako so se uničili smerokazi. Po besedah nekdanjega župana Občine Sežana, Miroslava Kljuna, ki je kasneje tudi nasprotoval projektom o razvoju Krasa brez vključevanja domačinov, so se v primeru kolesarskih poti »... stvari dogajale mimo nas in so /.../ sedaj pritožbe lovcev in nekaterih drugih, ker sploh niso bili vprašani oziroma ozavešeni o teh zadevah ...« (Kljun 1999, 12). Tako je dobro zasnovani projekt, ki je marsikaterega turista iz drugih delov Slovenije in morda tujine privabil na Kras, primer napačnega metodološkega pristopa, kako nesodelovanje z lokalnimi prebivalci, ki morajo biti glavni deležniki udejanjanja razvoja krajine, povzroči nezaželene učinke.

Leta 1999 so se kraške občine vključile v še en pomemben vladni mednarodni program, tako imenovani Pilotni projekt Kras (v nadaljevanju PPK), ki naj bi na območju celega Krasa povezal vse uporabne

vzode, s katerimi bi obvarovali in ohranili tip kraške kulturne krajine, vse naravne danosti Krasa in vse njegove naravne in kulturne posebnosti (Rebolj 1998, 20 in 21). Projekt je finančno podprlo šest kraških občin in sedem ministrstev Republike Slovenije, strokovno tehnično pomoč pri izvajanju projekta pa je nudila organizacija Svet Evrope, Direktorat za kulturo ter kulturno in naravno dediščino. V začetku pogajanj o delovanju PPK leta 1996 so izvajalci projekta še zatrjevali, da projekt predstavlja začetek poti h Kraškemu regijskemu parku, s tega stališča je k projektu pristopila tudi takratna vlada (Mušič 1996, 9), pri zaključevanju posameznih treh obdobj projekta, ki je trajal od leta 1999 do 2003, pa je vodja projekta poudarjala, da je cilj PPK izdelati strokovne podlage za regionalni razvojni program Krasa, ki bo lahko tudi podlaga za morebitni kraški park, ni pa park cilj projekta. Ker je bila posebnost programa v metodologiji, saj so se zavzemali za pristop »od spodaj navzgor«, kar pomeni, da naj bi bile glavne razvojne smernice posredovane od domačinov in ne strokovnjakov oziroma politikov, je vodja še pojasnjevala, da je vključevanje predlogov domačinov jamstvo, da morebitni Kraški regijski park ne bo zamrežen rezervat (Uršič Zupan 2000, 10). Po zaključnem obdobju je bil izdelan skupni razvojni program Kraške regije (2002), ki je nastal kot rezultat medobčinskega interesnega povezovanja, in naj bi predstavljal »... *zemljevid, ki kaže pot, ki jo bo* [v letih 2001–2010 – op. avt.] *prehodila Kraška regija, /.../ kakršno si želijo njeni prebivalci* ...« (Skupni razvojni program 2002, 6).

Po zaključnem obdobju leta 2010 lahko ugotavljamo, da cilji razvojnega programa žal niso bili uresničeni, saj v nasprotnem primeru Civilna iniciativa Kras (v nadaljevanju CIK) in mnogi drugi strokovnjaki ne bi opozarjali na neuskkljene občinske in zasebne razvojne načrte (na primer satelitska naselja, poligon varne vožnje, industrijske cone na agrarnem območju, plinovod ...), ki zaradi kapitala in posameznih političnih apetitov pozabljajo na pomen varovanja, ohranjanja oziroma trajnostnega razvoja kraškega okolja. Pod vprašaj in razmislek bi lahko postavili tudi metodologijo, ki je z organiziranjem tematskih delavnic predvidevala vključevanje domačinov, iz seznamov udeležencev pa spoznamo, da so se njihovih delavnic večinoma udeleževali le predstavniki državnih zavodov, ki so sicer doma s Krasa, vendar hkrati predstavniki strokovne javnosti. Drugih Kraševcev pa je med udeleženci bolj malo. Vzroke nesodelovanja lokalnih skupnosti lahko iščemo na različnih ravneh takratnega družbenega dogajanja: od pasivnosti, nezainteresiranosti lokalnega prebivalstva, ki v tem obdobju še ni vzpostavilo pozitivnega odnosa do svojega naravnega okolja, kulturne dediščine in lokalne preteklosti, do nekoliko nedodelane metode dela izvajalcev projekta, ki niso znali vsebine projekta bolj približati nestrokovni javnosti. Čeprav so gospodinjstva po Krasu prejemale povzetke zaključkov iz posameznih obdobj, in so se obenem skozi projekt izvajale tudi posamezne lokalne akcije (Kras – izrazi krajine, Mesec spomladanske kraške kuhinje, Pilotna akcija Štanjel), širše lokalno prebivalstvo ni čutilo, da je projekt namenjen njihovemu boljšemu predvsem pa kakovostnejšemu življenju. Uvideti pa je treba dejstvo, da je bil PPK prvi razvojni regionalni projekt, ki je pri načrtovanju razvoja predvideval interdisciplinarno sodelovanje širše strokovne javnosti, obenem so bila podana različna menja, pogledi in ideje, ki pa žal niso bili dovolj tematizirani s širšim prebivalstvom Krasa. Čeprav so izvajalci projekta sledili metodologiji Sveta Evrope in na slovenskem prostoru orali ledino, kar nam pove že ime projekta, bi bilo treba v prihodnje nekoliko bolj dodelati načine, kako nezinteresirano javnost, ki je hkrati ključni deležnik razvoja, pritegniti v konstruktivno sodelovanje.

Osnutku Kraškega regijskega parka, ki ga je po zaključku projekta predstavilo podjetje OIKOS d. o. o., so najbolj nasprotovali župani, ki so med prebivalstvom ustvarili prepričanje, da bo življenje v parku simboliziralo življenje v indijanskem rezervatu. O tem je javno spregovoril nekdanji župan Miroslav Kljun, ki je poudaril: »... *da ne bi želel, da Kraševci postanemo rezervat nekih Indijancev zato, da se bo ne vem kaj okrog tega dogajalo. /.../ Kraševci želimo v 20. stoletju živeti kot Kraševci v 20. stoletju. Za kozarček vina bomo vedno imeli, karkoli se bo zgodilo. /.../ Toda to je v 20. stoletju za nas, Kraševce, premalo* ...« (Kljun 1999, 12). Čeprav so župani leta 2000 podpisali sporazum o sodelovanju pri ustanovitvi Kraškega regijskega parka, ki še danes velja kot pravnomočen akt, s katerim se načeloma strinjajo tudi današnji župani, bo potrebno še veliko moči, da se bo med Kraševci preseglo prepričanje, da režim v parku omejuje razvojno naravnost. Obenem velja še opozoriti, da je vlada RS leta 2006 v Resolucijo o nacionalnih

razvojnih projektih za obdobje 2007–2023 sicer vključila tudi oblikovanje Regijskega kraškega parka (več gl. Smrekar in sodelavci 2007), vendar glede na nadaljnjo delovanje CIK po letu 2007 in odgovorov Ministrstva za okolje in prostor na njihove zahteve, da zaradi omejene kadrovske in finančne zmogljivosti ter vpetosti ministrstva v projekte ustanavljanja novih parkov drugod po državi, do uresničitve parka zagotovo še ne bo prišlo (Medmrežje 1) lahko sklepamo, da bo za realizacijo projekta od besed h konkretnim dejanjem potrebno še veliko politične energije.

3 Zaščita in razvoj po meri kraških ljudi

Civilna iniciativa Kras je po letu 2007 v namene ozaveščanja javnosti o nujni potrebi po zaščiti Krasa organizirala več posvetovanj predvsem na Krasu, v začetku leta 2011 pa je s svojo zavzetostjo skupaj s Civilno iniciativo za Primorsko pritisnila tudi na državni politični vrh, ki se je vnovič začel intenzivneje ukvarjati s kraško problematiko. Med stroko se razpravlja o različnih načinih varovanja kraške krajine, od tako imenovanega pogodbenega modela regionalnih naravnih parkov po modelu iz Francije do geoparkov pod okriljem UNESCO. Pri vseh razpravah pa je treba sprejeti dejstvo, da je Kras sicer razvojno občutljivo območje, vendar pokrajina, kjer živijo ljudje s svojimi konkretnimi potrebami, pričakovanji in željami po sodobnem razvoju. Čeprav je CIK vzpostavila razpravo o zaščiti Krasa, je njihov glas zaradi drugih političnih ozadij in nerazumevanj še vedno prešibak med občinskimi oblastmi in mnogimi domačini, ki so žal še vedno preveč pasivni glede razvojnih problemov Krasa. Zato je smotrnejše moči usmerjati na področje oblikovanja načinov, poti, idej ..., kako širše lokalno prebivalstvo pritegniti v prizadevanja po vzpostavljanju zaščite in sonaravnega razvoja, ki bo v kraške vasi prinesel napredek, hkrati pa tudi ohranjal njihova naravna in kulturna bogastva. Na drugi strani je treba oblikovati ustrezne načine oziroma priložnosti, da se bo lokalno prebivalstvo začelo dejavno prizadevati, da bo strokovna in politična javnost pri določanju smernic in razvojnih zakonov upoštevala njihove izkušnje, želje, potrebe in pričakovanja. In kako to doseči?

V prvi vrsti je za doseg čim uspešnejšega varovanja in trajnostnega razvoja kraške pokrajine in preprečitev nadaljnje degradacije okolja treba vzpostaviti komplementarno sodelovanje med tremi deležniki razvoja: strokovnjaki – upravniki (občinsko in/ali državno oblastjo) – lokalnim prebivalstvom. Vključeni strokovnjaki morajo pri podajanju razvojnih smernic upoštevati logiko skupnosti in želje domačega prebivalstva. Vse prevečkrat se namreč dogaja, da imamo na eni strani kabinetne strokovnjake, ki skladno z evropskimi in državnimi strategijami, konvencijami in agendami oblikujejo razvojne smernice določenega okolja, ne da bi spregovorili z lokalnim prebivalstvom, na drugi strani pa lokalno prebivalstvo, ki ob svojih dejavnostih ne najde časa, energije, volje in interesa, da bi začelo razmišljati, v kakšnem bivalnem okolju želi živeti. Izkušnje kažejo, da mnogi dosedanja razvojni projekti Krasa oziroma posameznega območja (na primer Štanjel – glej Fakin Bajec 2009) niso bili deležni pričakovanih učinkov prav zaradi nekompatibilnega sodelovanja med stroko in domačini. Izpopolniti je treba tudi dosedanje ozaveščanje in izobraževanje lokalnega prebivalstva pri vrednotenju in upravljanju z naravnimi danostmi in kulturno dediščino. Izobraževanje se ne kaže le v metodologiji organiziranja strokovnih delavnic in raznih svetovanj, temveč tudi v aktivnem vključevanju strokovne javnosti pri dejavnostih lokalnih društev in lokalnih/vaških skupnostih, katerih cilj je raziskovanje preteklih zgodovinskih praks in njihova sedanja uporaba. Čeprav dediščina v dosedanjih mednarodnih konvencijah in priporočilih ni obravnavana kot pomemben regulator trajnostnega razvoja, si UNESCO, Svet Evrope in mnogi posamezniki (Smith 2006; Low 2008; Clark 2008; Appadurai 2008, Gačnik 2003) prizadevajo izpostaviti razvojni pomen dediščine, saj predstavlja vrednote in pomenne praks načina življenja v določenem lokalnem prostoru, ki so ključni tudi za nadaljnji razvoj tako imenovane trajnostne skupnosti. Težnje trajnostnega upravljanja z okoljem, gospodarstvom in družbo morajo namreč upoštevati in uporabiti tudi pretekle kulturne elemente in prakse, predvsem tiste, ki so nastajale v sožitju z značilnostmi naravnega območja in lahko v sedanjosti predstavljajo dobre primere za razbremenitev tehnološko

obremenjenega okolja in revitalizacijo kontaminirane kulturne krajine. Čedalje bolj spoznavamo, da so si naši predniki znali urediti način življenja (bivalno kulturo, gospodarske oblike), ki ni uničeval, temveč sonaravno razvijal življenjski prostor. Kulturna dediščina ne identificira le prepletanja preteklih in sedanjih praks, ampak predstavlja tudi most med naravnim in bivalnim okoljem oziroma naravo in človekom. Materialne in nematerialne sestavine dediščine oziroma njihov pomen in vrednote so rezultat konkretnih človeških dejanj, ki ohranjajo ali uničujejo naravno okolje. Mirno lahko trdimo, da bi v lokalnem okolju z ustreznim ohranjanjem, varovanjem, restavriranjem, nadgrajevanjem in vnovično predstavitvijo že znanih, izkušenih oziroma pozitivno ovrednotenih praks in pomenov dediščine (na primer gradnja s kamnom, gojenje ajde, ovsa, nabiranje zelišč, ruja), ki tudi v sodobnem času odseva-jo trajnostno upravljanje, lokalno prebivalstvo lažje prepoznalo, izkusilo in začelo upoštevati sodobne trajnostne smernice razvoja in zaščite okolja. Z vključevanjem strokovnjakov v kulturne dejavnosti lokalnega prebivalstva se ne bi ponudila le strokovna pomoč pri raziskovanju, ohranjanju in predstavljanju dediščine, temveč tudi ozaveščanje o preteklih praksah, ki bi bile primerne za spodbujanje varovanja kraške krajine in sodobnega trajnostnega razvoja. Obenem bo strokovnjak z aktivnim sodelovanjem z domačini bolje spoznal logiko skupnosti in njena izkustva, lokalno prebivalstvo pa bi hkrati postalo dejavni deležnik pri oblikovanju nadaljnjih razvojnih smernic. To so glavna načela tudi Aarhuške konvencije o dostopu do informacij, udeležbi javnosti pri odločanju in dostopu do pravnega varstva v okoljskih zadevah (medmrežje 2). Konvencija omogoča posameznikom in organiziranim skupinam, da odigrajo pomembno vlogo pri ohranjanju okolja in uveljavljanju trajnostnega razvoja (Marega in Kos 2002, 9). Sodelovanje in posledično izobraževanje pa se kaže tudi pri organiziranju individualnih intervjujev (etnološka metoda dela), ki strokovnjaku omogočajo, da ljudi v pogovoru o raziskovanem problemu informira in izobražuje, hkrati pa raziše ter ugotovi posebnosti v načinu življenja in za določeno okolje značilne vrednote. Če poskuša strokovna javnost ali politična oblast razvijati prakse razvoja, ki so v lokalni skupnosti negativno ovrednotene oziroma nimajo tradicije v določenem okolju (na primer gojenje sivke na Krasu, pogozdovanje Krasa z neavtohtonim črnim borom, ki danes umira), se bo lokalno prebivalstvo težje prilagodilo oziroma v določenih primerih celo uprlo. In ne nazadnje je treba sodelovati z občinskimi/državnimi oblastmi, da bodo pri določanju prostorskih smernic in zakonov upoštevale pomene in potrebe lokalnega prebivalstva ter predloge, podane s strani strokovnjakov. Za doseg te ciljev je treba organizirati stalno izobraževanje in doizobraževanje občinskih svetnikov v obliki strokovnih člankov v lokalnih občinskih časopisih in s strokovnimi predavanji v okviru občinskih sej.

4 Sklep

Ključni poudarek za uspešnost osnovanja in uresničevanja razvojnih zahtev vsakega bivalnega okolja je dvosmerni pretok med raziskovalci, upravniki in uporabniki znanja. Treba se je zavedati, da glavno vlogo udejanjanja vsakega razvoja igrajo lokalni deležniki, ki so postavljeni v povsem konkretne družbenopolitične okoliščine in v kolikor se snovalci razvoja ne dokopljejo do pozitivnih in negativnih preteklih izkušenj, sedanjih potreb, pričakovanj in želja domačega prebivalstva, nobena še tako mednarodno strokovno priznana strategija razvoja, kar velja tudi za Pilotni projekt Kras, ne bo obrodila zelenih učinkov. Za razvijanje skladnega in uspešnega razvoja je pomembno, da se domače prebivalstvo in občinske oblasti zavedajo posebnosti svojega okolja, njegovih prednosti, predvsem pa ranljivosti, in da znajo te elemente upoštevati pri oblikovanju smernic za nadaljnji gospodarski, kulturni in socialni razvoj, ki bo kraški prostor oplemenitil in ne uničeval.

5 Viri in literatura

- Appadurai, A. 2008: The Globalization of Archaeology and Heritage. The heritage reader. New York, London.
- Clark, K. 2008: Only Connect – Sustainable Development and Cultural Heritage. The heritage reader. London, New York.
- Fakin Bajec, J. 2009: Kulturna dediščina med tradicijo in inovacijo na Krasu. Doktorska disertacija, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani. Ljubljana.
- Gačnik, A. 2003: Etnologija regionalnega razvoja. Etnologija in regionalni razvoj. Ljubljana, Ptuj.
- Harmel M., Kobal, J. 1997: Kraški regijski park: Nastaja načrt upravljanja. Kras 20. Komen.
- Kljun, M. 1999. Kras je dejansko občutljivo področje ... – pozdravni nagovor za okroglo mizo Zakaj izgineva kraška avtentična arhitektura? Kras 32–33. Komen
- Low, M. S. 2008: Social Sustainability: People, history and values. The heritage reader. London, New York.
- Maher, I. 1998: S kolesom po kraškem parku, kolesarski izleti (Kartografsko gradivo). Ljubljana.
- Marega, M., Kos, D. 2002: Namen in struktura strokovnih priporočil za implementacijo Aarhurške konvencije v Sloveniji. Aarhuška konvencija v Sloveniji: strokovna priporočila za implementacijo Konvencije o dostopu do informacij, udeležbi javnosti pri odločanju in dostopu do pravnega varstva v okoljskih zadevah. Ljubljana.
- Medmrežje 1: <http://www.civilnainiciativakras.com/node/574> (26. 10. 2009).
- Medmrežje 2: <http://live.unece.org/env/pp/welcome.html> (11. 8. 2011).
- Musič, I. 1996: Od prenove Štanjela k ustanovitvi regijskega parka Kras: nastaja načrt upravljanja. Primorske novice 100. Koper, Nova Gorica.
- Petrič, M. in sodelavci. 2008: Voda. Kras: trajnostni razvoj kraške pokrajine. Ljubljana.
- Počkar, B. 1996: Začetek velikega in pomembnega projekta ... Kras kot del zavarovanih območij v Sloveniji. Kras 16. Komen.
- Prosen, D. 1998. Nov način za predstavljanje lepot Krasa domačinom in tujcem: s kolesom po kraškem parku. Primorske novice 83. Koper, Nova Gorica.
- Pur, D. 1996: Pomoč Evropske unije – Phare projekti na Krasu: Projekte bolj uskladiti in informirati javnost. Kras 17–18. Komen.
- Rebolj, D. 1998: Državni podsekretar Ivo Piry o medresorski koordinaciji in projektnem svetu za Kras: lokalne skupnosti se morajo medsebojno povezovati. Kras 25. Komen.
- Skupni razvojni program občin Divača, Hrpelje-Kozina, Komen, Sežana ter kraškega dela občin Koper in Miren-Kostanjevica. Strateški del 2001–2010. Pilotni projekt Kras. Štanjel.
- Smith, L. 2006: Uses of Heritage. London, New York.
- Smrekar, A. in sodelavci. 2007. Kras kot razvojni potencial: v iskanju ravnovesja med varovanjem in razvojem. Veliki razvojni projekti in skladni regionalni razvoj. Ljubljana.
- Uršič Zupan, M. 2000: Nič o Krasu brez Kraševcev. To zagotavlja v četrtek usklajen sporazum o kraškem parku – Brez tega je bil tudi Pilotni projekt Kras vprašljiv. Primorske novice 39. Koper, Nova Gorica.
- Uršič, M. 1998: Predstavitve v kraških občinah: kolesarska mreža tudi na Krasu. Primorske novice 17. Koper, Nova Gorica.